

Mae sŵn ym Mhorthdinllaen

... sŵn môr yn codi

Yr Athro Gareth Wyn Jones yn hanner croesawu'r tywydd braf ond yn ofni 'ein bod wedi ymgymryd ag arbrawf penagored. Mae'r tueddiadau'n glir, y bygythiadau'n amlwg, ond y manylion lleol yn niwlog.'

ER anwadalwch ein tywydd yn 2013, mae'r proffwydi yn darogan cyfnod braf.

Hwrê fawr! Newyddion i godi calon - ond dim rhy boeth - siawns! Yn bendant dim byd tebyg i'r 50°C a mwy [dros 122°F] a ddioddefodd diffeithwch California, Nevada ac Arizona yn ddiweddar. Lawn mor arwyddocaol yw'r tymheredd uchel a gafwyd yng ngogledd Canada, hyd at 30°C.

Dw i wedi sôn am beryglon dadmer rhew ynysoedd Canada a'r Ynys Werdd gerllaw. Enw od ar y naw ydi'r Ynys Werdd gan ei bod wedi ei gorchuddio, ar gyfartaledd, gan 2,000 o fetrau o rew - dwywaith uchder yr Wyddfa!

Yn syml, mae yna ddigon o ddŵr wedi ei gaethiwo yn y rhew i godi cyfartaledd lefel y môr tua saith metr, o'i feirioli i gyd. Digon i foddi sawl tref 'glan môr' a thalp o ddwyrain Lloegr, heb sôn am ddelta afon Nil, Bangladesh a Florida. Yn ogystal, mae dŵr, wrth gynhesu, hefyd yn chwyddo.

CYNYDD AMRYWIOL YN LEFEL Y MÔR

Mae'r amcangyfri' yma'n dibynnu ar y syniad fod y dŵr ychwanegol yn cael ei ddosbarthu'n gyfartal. Ond, oherwydd, disgyrchiant, dydi'r cefnforoedd ddim yn fflat ac, os bydd pwysau'r gorchudd rhew yn lleihau, mae disgwyl i lefelau tiroedd newid.

Gwelwyd hyn yng Nghymru yn hanesyddol. Ar ôl diflaniad pwysau rhew 'Oes yr Iâ', tua 10,000 o flynyddoedd yn ôl, cododd y tir yn araf. Ond wrth i'r iâ feirioli, cododd lefel y môr hefyd. Felly mae arfordir Cymru heddiw'n adlewyrchu'r ddwy broses gyferbyniol.

Y disgwyl felly ydi i dir yr Ynys Werdd (a'r tiroedd cyfagos) godi ac, felly, fe fydd y cynnydd yn lefel y môr yn llawer mwy mewn rhai llefydd nag eraill - yn fwy yn Indonesia nag yn Efrog Newydd.

Wrth gwrs, mae yna drwch mwy fyth o rew yn Antarctica ac mae'r un egwyddor yn berthnasol. Os yw Dwyrain Antarctica'n cael ei gyfri'n hynod sefydlog, nid felly Orllewin Antarctica, gan gynnwys y penrhyn sy'n ymestyn at Patagonia.

Y farn ydi fod rhew Gorllewin Antarctica'n lled fregus am fod canran o'r tir wedi suddo dan lefel y môr. O'i ddadmer bydd lefel y môr yn codi rhwng 3 a 5 metr arall.

Ond bydd Antarctica ei hun yn codi, a'r newid yn lefel y môr yn cael ei drosglwyddo, fel petai, i hemisffer y gogledd - sef ni.

Darlun bras ydi hwn, ond mae'n codi cwestiynau.

Yn gynta': be sy'n digwydd rŵan? Mae lefel y môr yn codi'n araf – yn gynt mewn rhai manau. Mae'r meirioli ar yr Ynys Werdd ac yn Anarctica yn araf ond yn cyflymu.

Beth sy'n debygol o ddigwydd? Does dim barn unfrydol. Yn ystod Awst 2012 bu digwyddiad syfrdanol pan feiriolodd arwynebedd yr Ynys Werdd i gyd am gyfnod, hyd at gopa dros 10,000 o droedfeddi ac ymhell o fewn Cylch yr Arctig.

OFNI DADMER SYDYN YR IÂ

Mae James Hansen, cyn bennaeth Astudiaethau Gofod NASA, yn poeni bod hyn yn arwydd o newid i ddod ac y gallai diflaniad yr iâ yn y môr yn yr Arctig a'r ffaith bod yr Arctig yn cynhesu ddwywaith ynghynt na'r trofannau [tua 2°C], arwain at ddadmer sydyn ac arwain at fetr neu ddwy o gynnydd yn lefel y môr erbyn diwedd y ganrif.

Mae'r amcangyfrifon swyddogol tua hanner hyn, ond mae llawer yn credu bod y cynnydd mewn nwyon tŷ gwydr eisoes yn sicrhau dadmer sylweddol iawn yn yr 22ain ganrif.

Mae'n hynod o anodd crynhoi a phlethu holl agweddau'r stori yn syml. Y disgwyl ydi y bydd yr Ynys Werdd yn meirioli cyn Antarctica ac y bydd y dadmer yn digwydd yn gynt na'r codiad yn lefel tir yr Ynys Werdd.

Ond y gwir yw ein bod wedi ymgymryd ag arbrawf penagored. Mae'r tueddiadau'n glir, y bygythiadau'n amlwg, ond y manylion lleol yn niwlog.

Gwell mwynhau'r tywydd braf ym Mhorthdinllaen a Phenrhyn Gŵyr tra byddan nhw!